

NAKLADNIČKA DJELATNOST HRVATA U MAĐARSKOJ – PRISTUP KORPUSU, IZAZOVI, INTERPRETACIJSKE MOGUĆNOSTI

Croatian publishing activity in Hungary - access to the framework,
challenges and interpretation opportunities

Silvester Balić

Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj
balic.silvester@gmail.com

UDK /UDC **655.4(439=163.42)**

Izlaganje sa znanstvenog skupa / Conference paper

Primljeno/Received: 10.10.2018.

Broj
bibliografske
jedinice

351

Sažetak

O Hrvatima u Mađarskoj, kao posebnoj manjinskoj zajednici pod ovim nazivom možemo govoriti od kraja Prvog svjetskog rata, od kada su od vlastitoga matičnog korpusa odvojeni i državnim granicama. Ni nakon blizu jednoga stoljeća nakladnička djelatnost ove zajednice – kao ni mnogi drugi intelektualni i materijalni proizvodi – nisu detaljno evidentirani, istraženi, interpretirani, dakle, bibliografski obrađeni. Ovaj se nedostatak pokušava nadoknaditi sastavljanjem retrospektivnog popisa hrvatskih izdanja u Mađarskoj od 1918. godine do 2015. Nakon stvaranja teorijskog okvira i definiranja metode prikupljanja, pojavljuju se određena pitanja glede građe, a uvidom u dobiveni korpus pojavljuju se neke interpretacijske mogućnosti.

Ključne riječi: Hrvati u Mađarskoj, nakladništvo, povijest knjige

Summary

We can talk about Croatians in Hungary as a special minority community under this name from the end of the First World War when they were separated from their mother country with state borders, too. After almost a century the publishing activity of this community – like many other intellectual and material products – has not been recorded, researched, interpreted, that is bibliographically processed. It has been tried to catch up with this lack by a retrospective list of Croatian editions in Hungary published from 1918 to 2015. Already during the creation of this database, the initial difficulties of

Croatian publishing in Hungary are obvious, and by examining the resulting corpus some interpretive possibilities appear in the processing of the mentioned materials.

Key words: Croatians in Hungary, publishing, book history

Uvod

Nakladništvo Hrvata u Mađarskoj, posebne manjinske zajednice koja je nakon Prvog svjetskog rata odvojena od vlastitoga matičnog korpusa, nije detaljno evidentirano, istraženo, interpretirano, dakle, bibliografski obrađeno. Ovaj se nedostatak pokušava nadoknaditi sastavljanjem retrospektivnog popisa hrvatskih izdanja u Mađarskoj od 1918. godine do 2015. Već u prvim koracima stvaranja ove baze pojavljuju se teorijska i metodološka pitanja, a uvidom u dobiveni korpus ubrzo su se pojavile interpretacijske mogućnosti koje zahtijevaju detaljniji pristup. U ovom radu nastojat ćemo odrediti pojam hrvatskoga nakladništva u Mađarskoj, opisati kriterije prema kojima određene jedinice ulaze u naš okvir te predstaviti izazove koji se pojavljuju pri izradi popisa.

Pristup hrvatskom nakladništvu u Mađarskoj

Manjinska istraživanja u Mađarskoj (*nemzetiségi kutatások, minority studies*) čine posebnu sekciju unutar društvenih istraživanja, a njihova važnost prepoznata je već dosta rano, krajem 19. stoljeća. Od samih početaka, takva istraživanja u Mađarskoj uključuju istraživanja o narodnostima u toj zemlji, a nakon Prvog svjetskog rata i istraživanja o mađarskim zajednicama koje žive izvan granica svoje matične domovine¹. Jedna od prvih većih ustanova za slična istraživanja u Mađarskoj jest Manjinski institut, utemeljen 1936. godine u sklopu Sveučilišta u Pečuhu pod vodstvom Ferenc Faluhelyija, koji je djelovao sve do 1948. godine. Institut je utemeljen prvenstveno zbog odcijepljenih mađarskih zajednica i osnivanja brojnih sličnih ustanova u srednjoj i istočnoj Europi, navodi idejni začetnik Faluhelyi², ali i zbog manjinskih zajednica unutar granica Mađarske, koje su u „okrnjenoj“ Mađarskoj predstavljale nove izazove mađarskoj vladi (napose brojčano,

¹ Cholnoky, Győző; Futala, Tibor; Kertész, Gyula. Nemzetiségi bibliográfia és dokumentáció hazánkban a kezdetektől napjainkig 1. // Könyvtári figyelő, 39, 4 (1993). URL: http://epa.oszk.hu/00100/00143/00008/cholnoky_h.html (26.02.2020.)

² Faluhelyi, Ferenc. A Magyar Kisebbségi Intézet szervezésének ankétjai. Pécs: Dr. Karl Könyvesboltja, 1930. Str. 7.

materijalno i politički moćna njemačka zajednica)³. Pored istraživačke, u sklopu svoga rada, pečuški je institut obavljao i dokumentacijsku djelatnost o čemu je redovno izvještavao u svojim časopisima *Kisebbségi Körlevél (Manjinski kurir)* i *Nemzetiségi Szemle (Narodnosna revija)*. Sastavljene su bibliografije brojnih serijskih izdanja, popisi stručne literature o narodnostima, i unatoč tome da je u središtu pozornosti i nadalje mađarska zajednica izvan granica Mađarske, institut je vjerojatno posjedovao zbirku i o manjinskim zajednicama u Mađarskoj. Zbog premještanja građe instituta nakon ukidanja, jedan je dio fonda nestao (prvenstveno zbirka periodike), dok u posebnom odjelu Središnje knjižnice Sveučilišta u Pečuhu i dan se danas čuva preostala građa.

Nakon Drugog svjetskog rata komunističko vodstvo u Mađarskoj imalo je poseban pristup prema narodnosnom pitanju, pojavili su se izgledi za veća manjinska istraživanja, ali do takvih pothvata još dugo godina nije došlo. Do godine preokreta u slučaju manjinskih istraživanja došlo je nakon odluke CK Mađarske socijalističke radničke partije 1968. godine⁴, od kada država odvaja znatna proračunska sredstva za razne djelatnosti koje se odnose na manjinske zajednice⁵. Rezultat ovih postupaka jest utemeljenje Državne knjižnice Gorki (Állami Gorkij Könyvtár, kasnije Országos Idegennyelvű Könyvtár és Zenei Gyűjtemény - Državna knjižnica za strane jezike i zbirka audio materijala, skraćeno OIK), koja je postala bazičnom knjižnicom narodnosti u Mađarskoj i pored dokumentacijske djelatnosti zadužena je za sabiranje i bibliografsku obradu narodnosne literature. Plod je ovih djelatnosti obrađena građa manjinskih tiskovina i tekstova o manjinskim zajednicama u Mađarskoj u razdoblju 1945.-1975., što je knjižnica Gorki predstavila javnosti u obliku posebnih izdanja pod naslovom „Narodnosti u Mađarskoj“. 1991. godine Državna knjižnica za strane jezike i zbirka audio materijala, nasljednik Državne knjižnice Gorki, objavila je dvotomnu retrospektivnu bibliografiju Hrvata, Srba i Slovenaca u Mađarskoj u spomenutoj seriji, kao peti svezak nakon bibliografije Nijemaca, Rumunja i Slovaka u Mađarskoj⁶. Riječ je o selektivnoj bibliografiji koja obrađuje razdoblje između 1945.-1975. i uključuje „samo“ periodiku na mađarskom i hrvatskom (te srpskom i

³ Cholnoky, Győző; Futala, Tibor; Kertész, Gyula. Nav. dj.

⁴ A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága Politikai Bizottságának határozata a magyarországi nemzetiségek helyzetéről (1968. szeptember 17.)

⁵ Cholnoky, Győző; Futala, Tibor; Kertész, Gyula. Nemzetiségi bibliográfia és dokumentáció hazánkban a kezdetektől napjainkig 2. // Könyvtári figyelő, 40, 1 (1994), str. 19.

⁶ Käfer, István (ur.). Horvátok, szerbek, szlovének Magyarországon: Bibliográfia: 1945-1975 I.-II. = Hrvati, Srbi, Sloveni u Mađarskoj: Bibliografija: 1945-1975 I.-II. Budapest: OIK, 1991.

slovenskom) jeziku, dok monografske publikacije nisu uvrštene u obradu (ili samo djelomično). Najveći bibliografski projekt Hrvata u Mađarskoj do sada potpisuje urednik István Käfer, a najveći dio građe sakupila je Bibliografska radna grupa Mađarske akademije znanosti pod vodstvom Gábora G. Keménya⁷. Na ukupno 1279 stranica nalazi se 13 491 bibliografska jedinica koje su razvrstane u šest većih tematskih skupina. Svaka veća tematska cjelina podijeljena je na bezbroj manjih, a na kraju, s pomoću indeksa pojmova, brzo i lako možemo doći do sadržaja koji nas zanima. OIK nastavlja ovu djelatnost izdavanjem godišnjaka pod naslovom „Narodnosti u Mađarskoj: Selektivna bibliografija narodnosne literature i domaće literature o narodnostima“ koji popisuje tekuću građu na jezicima manjinskih zajednica u Mađarskoj i tekstove o njima, a izlazi od 1986. do 1992. (obrađuje razdoblje 1985.-1991.)⁸. Ova serija OIK-a metodološki je slična prethodnoj bibliografiji, podijeljena je tematski i prema pojedinim narodnostima. Sastavljanje takvih popisa nastavlja se i nakon demokratskih promjena, također pod okriljem istraživačkih grupa OIK-a. Od 1993. godine izlazi nova serija pod skoro istim naslovom (podnaslov: „Selektivna bibliografija literature o domaćim nacionalnim i etničkim manjinama“), koja obrađuje narodnosnu produkciju od 1992. godine. Nakon ove serije OIK obustavlja svoju djelatnost objavljivanja manjinskih bibliografija, a prema planovima, publikacija manjinskih bibliografija nastavlja se u digitalnom obliku.

Pristup hrvatskom nakladništvu u Mađarskoj sa strane bibliografske prakse u Hrvatskoj možemo predstaviti uz pomoć nekoliko primjera, poput Hrvatske retrospektivne bibliografije knjiga 1835.-1940. (HRB) ili zbirke Inozemna Croatica, koje osim produkcije unutar Hrvatske kane obraditi i nakladništvo iseljeničtva, dakle i Hrvata u Mađarskoj, koje također pripada svekolikoj hrvatskoj kulturnoj baštini, stoga treba biti zastupljeno i u takvim popisima. To potvrđuju i riječi urednika *Hrvatske retrospektivne bibliografije knjiga*:

„Uvrštavanje iseljeničkog tiska prikupljenog u ostvarenim vezama s iseljeničtvom nije samo predstavljanje do sada manje poznatih hrvatskih autora i njihova rada široj javnosti – prilog je to brisanju podjele na domovinsku i iseljenu Hrvatsku kao negativnom

⁷ Käfer, István. Nav. dj., str. 13.

⁸ Nádor B, Orsolya (ur.). Nemzetiségek Magyarországon. A nemzetiségi és a nemzetiségekre vonatkozó hazai válogatott irodalom bibliográfiája 1985-1991. Budapest: Állami Gorkij Könyvtár – Országos Idegennyelvű Könyvtár, 1986-1992.

povijesnom nasljeđu. Time se iskazuje integralni kulturni i povijesni identitet hrvatskog naroda u okviru zajedničkog jedinstvenog korpusa kulturnog nasljeđa.“⁹

Međutim, potpunost ili cjelovitost građe koja je nastala „u ostvarenim vezama s iseljeništvom“ često ovisi o samim naporima iseljene hrvatske zajednice oko stvaranja takvog popisa, a kako smo naveli, u slučaju Hrvata u Mađarskoj, takva istraživanja nedostaju.

Približavanje matične domovine tiskanoj baštini svojih zajednica izvan granica Republike Hrvatske jest i pokretanje posebnog odsjeka pod nazivom inozemna Croatica u sklopu NSK. Od 2007. godine ciljano se radi na prikupljanju građe koja je izdana izvan Hrvatske i na bilo koji način se može povezati s Hrvatima ili Hrvatskom. Ovdje se ne nalaze isključivo izdanja manjinskoga karaktera, već i npr. prijevodi domaćih hrvatskih književnika na razne jezike svijeta ili znanstvena djela o nekom aspektu hrvatske povijesti, kulture, jezika itd. Građa se nabavlja kupnjom, donacijama ili zamjenom¹⁰. Danas se ona dijeli na tri cjeline:

- gore spomenuta građa iz svijeta, tj. prijevodi hrvatskih autora, tekstovi na hrvatskom jeziku ili pak knjige u čijem sastavljanju nekakvu ulogu igra osoba hrvatskoga podrijetla;
- Iseljenička knjiga: zbirka hrvatskih knjiga Nacionalne i sveučilišne knjižnice koja se čuvala u zatvorenom spremištu, a objavljene su do 1990. godine izvan prostora Republike Hrvatske;
- Tisak hrvatskih manjina: sva izdanja koja se vezuju uz tematiku hrvatskih nacionalnih manjina u Austriji, Češkoj, Mađarskoj, Slovačkoj, Rumunjskoj, Italiji, Srbiji, Crnoj Gori i na Kosovu¹¹

Vrijeme, prostor, jezik i čitatelji

Korpus koji se namjerava obraditi u okviru naših istraživanja, tj. nakladništvo Hrvata u Mađarskoj od 1918. do 2015., potrebno je odrediti detaljnije, jasno definirati koja izdanja pripadaju njemu, a koja ne. Tematizirana građa određena je prema trima glavnim

⁹ Harni, Slavko. Predgovor. Hrvatska retrospektivna bibliografija knjiga, elektroničko izdanje. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica. URL: <http://bibliografija.nsk.hr/hrb/HRB01/index.html#> (26.02.2020.)

¹⁰ Lovrenčić, Željka. Inozemna Croatica u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 52, 1/4 (2009), str. 136.

¹¹ Machala, Lobel (ur.). Smjernice za izgradnju zbirke Croatica. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2016., str. 8.

kriterijima: vremenski, prostorni (geografski) i prema jeziku publikacije. Kao poseban kriterij nije navedena vrsta građe jer se pod pojmom nakladništva podrazumijevaju produkti nakladničke produkcije u tradicionalnom obliku: knjige, serijska izdanja te manji oblici poput brošura, kataloga, turističkih vodiča i sl.

Određivanje početnog razdoblja (1918.) povezano je s nastankom fenomena „Hrvati u Mađarskoj“¹². O ovoj zajednici pod ovim nazivom možemo govoriti tek od odvajanja dijela hrvatske zajednice od svoga matičnog korpusa, tj. od nastanka novih država nakon Prvog svjetskog rata, kada je dio Hrvata ostao na području Mađarske¹³. Budući da je proces nastanka novih granica trajao nekoliko godina (1918.-1925., od završetka ratnih operacija sve do povlačenja vojske Kraljevine SHS s područja južne Mađarske i utvrđivanja novih granica na terenu), početnom godinom određujemo kraj Prvog svjetskog rata, godinu 1918., kada je bilo jasno da će se odnosi na području gdje u većem broju žive Hrvati (Srednja i Jugoistočna Europa) radikalno promijeniti, a završnom 2015. (razdoblje utvrđivanja metoda i početak prikupljanja jedinica).

Prostorne granice građe pomalo su jasnije, njihovo određivanje možda je jednostavnije, ali isto, samo na prvi pogled. Konačne granice Mađarske nakon Prvog svjetskog rata ostale su skoro iste sve do danas, stoga, razmatrat će se publikacije koje su izdane unutar granica Mađarske prema stanju nakon određivanja konačnih granica početkom 1920-tih godina¹⁴. Međutim, ne smije se zaboraviti razdoblje Drugog svjetskog rata i tzv. Bečke odluke, kada je Mađarskoj vraćen jedan dio područja koja su nakon Prvog svjetskog rata pripojena susjednim državama. Mada bi analiza nakladničke prakse okupiranih područja mogla biti vrlo korisna i iz aspekta hrvatskoga nakladništva u Mađarskoj, ipak, produkcija ovih prostora ne ulazi u našu građu, prvenstveno iz kvantitativnih razloga.

Jedan od najvažnijih kriterija jest jezik. Svako izdanje koje se nalazi na našem popisu djelomično je ili potpuno pisano hrvatskim jezikom¹⁵. Međutim, tijekom jednog

¹² Pored pojma „mađarski Hrvati” koji je također u upotrebi, prednost dajemo i koristimo oblik „Hrvati u Mađarskoj”.

¹³ Blažetin, Stjepan. Književnost Hrvata u Mađarskoj od 1918. do danas. Osijek: Matica hrvatska; Pečuh: Hrvatski znanstveni zavod, 1998., str. 6.

¹⁴ Iz hrvatskog aspekta važno je spomenuti da su uključena i naselja na zapadu Mađarske, uz granicu s Austrijom, koja su prema mirovnom ugovoru prvo dodijeljena Austriji, pa su revizijom ipak pripala Mađarskoj.

¹⁵ S time se isključuju publikacije koje govore o hrvatskoj zajednici u Mađarskoj na drugim jezicima, na primjer mađarskom jeziku, na kojemu su pisali i sami članovi zajednice te, naravno, pripadnici većinske

stoljeća pismenosti Hrvata u Mađarskoj i ovdje možemo naići na siva područja koja proizlaze iz statusa hrvatskoga jezika, koji ni dandanas u mnogim knjižnicama širom svijeta ne uživa potpunu samostalnost. Naime, u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata Mađarska priznaje koncept južnoslavenskih zajednica te u skladu s time i njihov službeni jezik koji se naziva srpskohrvatskim ili hrvatskosrpskim. U ovom razdoblju mnogi hrvatski autori pišu i objavljuju na srpskom jeziku u tjednicima i knjigama namijenjenima i za Hrvate u Mađarskoj. Mišljenja smo da u ovom slučaju, i općenito kod svakog izdanja na našem popisu, trebamo razmotriti kome je tekst, publikacija namijenjena (kriterij publike). Ako je npr. udžbenik iz zemljopisa pisan srpskim jezikom, ćirilicom, ali je namijenjen i Hrvatima u Mađarskoj, a iz nje će učiti i Hrvati u Mađarskoj, onda ovo izdanje ulazi u naš popis. Isto tako, dio su našega popisa i zbirke pjesama, novine, monografska djela u kojima ima sadržaja na srpskom jeziku, budući da su autori ovih tekstova bili Hrvati, a namijenjeni su i hrvatskim čitateljima u Mađarskoj.

Unutar kriterija jezika poželjno je razlikovati još barem tri potkategorije i to po zastupljenosti hrvatskoga jezika unutar pojedinih izdanja. U prvu skupinu spadaju knjige i periodike koje su pisane samo na hrvatskom jeziku. Drugu skupinu predstavljaju dvojezična izdanja (najčešće hrvatsko-mađarska), često zbirke književnih djela ili u novije vrijeme projektna izdanja financirana iz fondova Europske Unije, a u treću skupinu možemo uvrstiti knjige ili serijska izdanja koja su izdana na mađarskom jeziku, ali sadrže i tekstove na hrvatskom jeziku (te na drugim svjetskim jezicima). Ovaj nam potkriterij pomaže u praćenju trendova koji oslikavaju aktualni položaj hrvatskog jezika u sklopu cjelokupne hrvatske nakladničke produkcije u Mađarskoj. Naime, u određenim razdobljima, naročito u posttranzicijskom, broj je hrvatskih izdanja izrazito velik, ali je paralelno sve manji broj izdanja samo na hrvatskom jeziku, a sve više se izdaju višejezična izdanja u kojima ima i hrvatskoga sadržaja.

Metode prikupljanja

Prvi korak na putu sastavljanja popisa jest formiranje metode prikupljanja jedinica. Proces prikupljanja podijeljen je na tri faze: 1. Pregled digitalnih kataloga državnih i regionalnih knjižnica; 2. Rezultati dosadašnjih istraživanja; 3. „Terenska“

zajednice. Premda ovakav popis nije izrađen, mišljenje je autora kako bi građa nastala o Hrvatima u Mađarskoj na mađarskom jeziku bila puno veća od one opisane u ovom radu.

istraživanja (prikupljanje podataka u kontaktu s lokalnim ustanovama, samoupravama, pojedincima). Zahvaljujući digitalizaciji knjižničnih kataloga veliku većinu ovih izdanja možemo naći u bazama podataka spomenutih institucija. U sklopu prve faze pregledani su digitalni katalogi sljedećih knjižnica: Országos Széchényi Könyvtár (Budapest-Budimpešta), Országos Idegennyelvű Könyvtár és Zenei Gyűjtemény (Budapest-Budimpešta), Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont (Pécs-Pečuh), Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár (Debrecen), Dr. Kovács Pál Megyei Könyvtár és Közösségi Tér (Győr-Jura), Berzsényi Dániel Könyvtár (Szombathely-Sambotel), Halis István Városi Könyvtár (Nagykanizsa-Velika Kaniža), Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár (Zalaegerszeg), Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár (Szeged), Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu¹⁶. Kako se iz ovog popisa vidi, pored državnih knjižnica pregledani su i katalogi većih regionalnih biblioteka u onim mađarskim gradovima u kojima tradicionalno bilježimo hrvatsko stanovništvo ili gdje u okolnim naseljima i dandanas postoji aktivna hrvatska zajednica. Obradom digitalnih kataloga navedenih knjižnica, prema definiranim kriterijima dobili smo popis od preko 900 jedinica.¹⁷

Druga faza prikupljanja jedinica usmjerena je prema radovima, novinskim člancima ili publikaciji koji se bave ili navode izdanja koja prema kriterijima ulaze na naš popis. Kako smo već naveli, osim Hrvatske retrospektivne bibliografije knjiga koja uključuje i hrvatska izdanja iz Mađarske objavljena do 1940., sličan bibliografski pothvat koji sakuplja ciljanu građu ne postoji, stoga u ovoj drugoj fazi osim Hrvatske retrospektivne bibliografije knjiga pregledani su radovi, osvrti i sl. koji dijelom uključuju i našu građu (npr. bibliografije Hrvata u Vojvodini, Gradišću) ili publikacije u serijskim izdanjima. Takve tekstove nalazimo najčešće u hrvatskim tjednicima, kalendarima, časopisima, zbornicima objavljenima u zadnjih 70 godina (*Naše/Narodne novine, Narodni kalendar, Hrvatski glasnik, Hrvatski kalendar, Pogledi, Riječ*, ali i u sličnim izdanjima objavljenima u zemljama gdje živi hrvatska manjina) u obliku stručnih i preglednih radova, prikaza, osvrti itd. U ovoj fazi zabilježeno je oko stotinjak izdanja.

¹⁶ U slučaju NSK pored mrežnog kataloga pregledani su i skenirani katalogi na listićima.

¹⁷ Budući da većina mrežnih kataloga sadrži tek dio cjelokupne knjižnične građe, potrebna su dodatna istraživanja u samim ustanovama, gdje bi s pregledom abecednih kataloga zasigurno došli do novih jedinica koje zadovoljavaju našim kriterijima.

S trećom fazom dolazimo do najzahtjevnijeg dijela prikupljanja jedinica. Pojedina izdanja prvenstveno zavičajnog karaktera iz prve polovice 20. stoljeća ne nalazimo u fondovima knjižnica ili još nisu prošla proces katalogizacije, a nije rijetko da se i danas objavi izdanje bez ISBN ili ISSN brojeva te da nakladnik ne izvršava obvezu slanja obveznog primjerka. Zbog toga, od izrazite je važnosti uključivanje ustanova, institucija i pojedinaca koji svoju djelatnost obavljaju na lokalnoj ili regionalnoj razini, kod kojih se mogu pronaći podaci o neevidentiranim jedinicama¹⁸. Ovo je ujedno najteži i najdugotrajniji pothvat jer bilo bi poželjno doći do svih hrvatskih naselja diljem Mađarske. Riječ je o području od Gradišća do Bačke, više stotina kilometara udaljenosti, gdje djeluje 112 lokalnih hrvatskih samouprava, a broj naselja u kojima je u prošlosti bivalo hrvatsko stanovništvo još je veće.

Kad je prikupljanje podataka u pitanju, dolazimo do zaključka da je riječ o procesu koji se nikada ne može smatrati dovršenim jer će se uvijek pronaći izdanje koje bi trebalo biti na našem popisu. Tako se i ovaj popis može smatrati nedovršenim¹⁹, a autor se nada da će se tijekom godina nadopunjavati s nepoznatim jedinicama koje su važan dio hrvatske pisane kulture ne samo u Mađarskoj, već i diljem svijeta.

Autor, nakladnik, publika

Nakon prikupljanja podataka dobili smo popis od preko tisuću jedinica²⁰. U slučaju bibliografskih jedinica zapisani su osnovni podaci: autor (ili urednik ako je naveden); naslov (podnaslov, ako ima i na mađarskom jeziku); mjesto izdanja; izdavač; godina izdanja; opaske (npr. ako se iz naslova ne može naslutiti da u izdanju ima i hrvatskog sadržaja). Pored sakupljanja podataka, same bibliografske obrade, naš se korpus namjerava analizirati detaljnije kako bismo dobili uvid u sustav nakladništva preko njegova tri glavna aktera: autora, nakladnika i publike²¹. U ovom trojstvu posebnu

¹⁸ Kao konkretan primjer možemo navesti hrvatski molitvenik i pjesmaricu pod naslovom „Spasi dušu“ koju je sastavio i objavio Stjepan Ebrić u Pečuhu 1927. Ebrić je bio kantor-učitelj u baranjskom naselju Nijemet (mađ. Németi), nedaleko od Pečuha, u kojemu je skoro isključivo živjelo hrvatsko stanovništvo. Do ove jedinice došlo se putem osobnog kontakta s lokalnim stanovništvom.

¹⁹ Bezobzira na nedovršeni karakter popisa, autor smatra da je popisana građa dovoljno reprezentativna kako bi ona poslužila kao temelj raznim istraživanjima koja se odnose na nakladništvo Hrvata u Mađarskoj.

²⁰ Zbog kontinuiranog prikupljanja i uređivanja podataka, točan se broj jedinica konstantno mijenja. 26.02.2020. na popisu je registrirano 1136 jedinica.

²¹ O nakladništvu manjinskih zajednica u Mađarskoj postoji vrlo skromna literatura, vidi: Lukáts János. Szerkezet és tartalom. Kísérlet a magyarországi nemzetiségek könyvkiadásának elemzésére 1990-1999. // Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2001/3, str. 22-35.

pozornost posvećujemo posljednjoj, prema našem mišljenju najvažnijoj komponenti (koja je, naravno, u izravnoj povezanosti s prvom) te ćemo pokušati opisati koji su vanjski čimbenici utjecali na recipijente i nakladnike hrvatskih izdanja u Mađarskoj s posebnim osvrtom na utjecaje nacionalno-integracijskih procesa.

Tematizirano razdoblje koje obuhvaća gotovo jedno stoljeće, podijelit će se na tri veća perioda: 1. Između dva svjetska rata (1918.-1945.); 2. Od kraja Drugog svjetskog rata do osamostaljenja Hrvatske (1946.-1991.); 3. Nakon demokratskih promjena (od 1991.). Kako bi se shvatio odnos triju glavnih aktera nakladništva (autora, nakladnika i publike), potrebno je istaknuti specifične povijesne i društvene procese i događaje koji su utjecali na Hrvate u Mađarskoj u posljednjih 100, do 150 godina. Posebna se pozornost posvećuje književnim i kulturnim časopisima koji su se kod Hrvata u Mađarskoj pojavili tek krajem 20. stoljeća; ispitat će se njihova uloga u književnosti Hrvata u Mađarskoj. Druga velika skupina koja zavređuje poseban pregled jesu hrvatski udžbenici u Mađarskoj koji se u velikom broju pojavljuju nakon Drugog svjetskog rata sve do danas. Budući da oni izrazito utječu na čitateljsku publiku, formiraju buduće čitatelje, trebaju biti pod povećalom naše interpretacije. Godišnja izdanja poput kalendara, godinama su bila jedino štivo na hrvatskom jeziku na ovim prostorima, stoga, njihova obrada može dati važne odgovore na pitanja koja su postavljena u ovom poglavlju.

Zaključak

Sastavljanjem popisa koji se ne može smatrati završenim nude se razne mogućnosti za interpretaciju. Uvidom u sakupljenu građu, oblikovala se slika o nakladničkoj praksi Hrvata u Mađarskoj na koju su izrazito utjecale institucije i krugovi izvan same hrvatske zajednice. Sve do demokratskih promjena, ovisno o povijesnom razdoblju, nakladničke su i uređivačke djelatnosti pod jakim utjecajem raznih državnih ustanova i pojedinaca izvan same zajednice, stoga izdanja nerijetko služe raznim nacionalno-integracijskim procesima, političkim ideologijama i sl. Otkrivanje uloge takvih pravaca u manjinskim tiskovinama može biti jedan aspekt interpretacije koji pomaže u razumijevanju određenih društvenih fenomena među Hrvatima u Mađarskoj (npr. akulturacija i asimilacija). Na taj način možemo razumjeti procese koji su u posljednjih sto godina oblikovali, ne samo nakladništvo, već i cjelokupnu hrvatsku zajednicu u Mađarskoj.

Literatura

Blažetin, Stjepan. Književnost Hrvata u Mađarskoj od 1918. do danas. Osijek: Matica hrvatska, Pečuh: Hrvatski znanstveni zavod, 1998.

Cholnoky, Győző; Futala, Tibor; Kertész, Gyula. Nemzetiségi bibliográfia és dokumentáció hazánkban a kezdetektől napjainkig 1. // Könyvtári figyelő, 39, 4 (1993), str. 545-560. URL: http://epa.oszk.hu/00100/00143/00008/cholnoky_h.html (2020-02-26)

Cholnoky, Győző; Futala, Tibor; Kertész, Gyula. Nemzetiségi bibliográfia és dokumentáció hazánkban a kezdetektől napjainkig 2. // Könyvtári figyelő, 40, 1 (1994), str. 15-28.

Faluhelyi, Ferenc. A Magyar Kisebbségi Intézet szervezésének ankétjai. Pécs: Dr. Karl Könyvesboltja, 1930.

Harni, Slavko. Predgovor. Hrvatska retrospektivna bibliografija knjiga, elektroničko izdanje. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica. URL: <http://bibliografija.nsk.hr/hrb/HRB01/index.html#> (2020-02-26)

Käfer, István (ur.). Horvátok, szerbek, szlovének Magyarországon: Bibliográfia : 1945-1975 I.-II. = Hrvati, Srbi, Sloveni u Mađarskoj: Bibliografija: 1945-1975 I.-II. Budapest: OIK, 1991.

Lovrenčić, Željka. Inozemna Croatica u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 52, 1/4 (2009), str. 135-142.

Machala, Lobel (ur.). Smjernice za izgradnju zbirke Croatica. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2016.